

İstanbul Hukuk Mecmuası

Başvuru: 17.04.2018

Kabul: 22.06.2018

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Kuruluş ve Sermaye Artırımında İbra (TTK md. 559)

Sergül Balsever*

Öz

Kuruluş veya sermaye artırımından doğan sorumluluklar bakımından ibra müessesesi, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 559. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hüküm kapsamında, dört yıllık ibra yasağına ve yasağın bitmesinden sonra da azlığın ibraya engel olma hakkına yer verilmiştir. Dört yıllık ibra yasağı yanında azlığa tanınan ibraya engel olma hakkının amacı, hukuki niteliği, kullanılış şekli ve etkisi ele alınması gereken hususlardandır. Çalışmamızda, öncelikle hükmün ratio legisine, devamında sırasıyla ibranın kişi ve içerik bakımından kapsamına, ibra kararına ve son olarak ibra kararının alınmasındaki sınırlamalara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

İbra • Kuruluştan doğan sorumluluk • Sermaye artırımından doğan sorumluluk • Azlık hakkı • İbraya engel olma

Discharge of the Responsibilities of Foundation and Capital Increase

Abstract

This thesis analyzes the article of discharge of the responsibilities of foundation and capital increase, which has been regulated under Article 559 of the Turkish Commercial Code No. 6102. In this Article, for-year discharge prohibition and obstruction of discharge as a minority right have been specified. Issues, specifically the aim, legal characteristics, exercise, and effects of this minority right need to be examined.

In this study, the ratio legis of the article of the Turkish Commercial Code No. 6102, personal and material scope of discharge, order of discharge, and restrictions on the order of discharge have been respectively scrutinized.

Keywords

Discharge • Responsibility of foundation • Responsibility of capital increase • Minority right • Obstruction of discharge

* **Sorumlu Yazar:** Sergül Balsever (Arş. Gör.), Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. Eposta: sergulturkoglu@gmail.com

Atf: Balsever, Sergül; "Kuruluş ve Sermaye Artırımında İbra (TTK md. 559)", *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 76/1, 2018, 153–177.

I. Giriş

İbra, hem 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda (TBK) hem 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK)¹ düzenlenmiş birbirinden farklı iki müessesedir. Türk Borçlar Kanunu anlamında ibra, mevcut bir borcun ifa edilmeden sona ermesini sağlayan bir borcun sona erme sebebidir. TBK md. 132 uyarınca, borcu doğuran işlem kanunen veya taraflarca belli bir şekilde bağlı tutulmuş olsa bile borç, tarafların şekilde bağlı olmaksızın yapacakları ibra sözleşmesiyle tamamen veya kısmen ortadan kaldırılabılır. İbra, alacaklıya, alacak hakkı üzerindeki tasarruf yetkisine dayanarak, borç kendisine ifa edilmeden borcu sona erdirmeye imkânı sunmaktadır. İbra, tek tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Bu nedenle alacaklının alacak hakkından tek taraflı bir vazgeçme beyanı yeterli olmaz, ayrıca borçlunun rızası gerekir².

Türk Ticaret Kanunu anlamındaki ibra ise tümüyle şirket içi bir işlem olup, ilgililerin belirli bir dönem sonunda o dönemle ilgili iş ve faaliyetlerini veya belirli bir hukuki işlemle ilgili faaliyetlerini onaylaması ve bu faaliyetlerden onları sorumlu tutmayacağını açıklamasıdır. Bu yönüyle ibra, menfi bir borç ikrarıdır. İbra anonim şirketler hukukunda bir sözleşme değil, aksine tek taraflı bir işlemdir, bir genel kurul kararıdır. İbranın şirket içi işlem olması, şirket dışındakilere etkisinin olmaması anlamına gelir. Daha net bir ifadeyle, şirketin ibraya konu faaliyetler sebebiyle tazminat hakkının kalkmasına karşılık alacaklıların ve pay sahiplerinin kural olarak dava hakları devam eder. İbra, bu şekilde ibra edilenlerin ilgili hesap dönemindeki işlemlerinin şirket tarafından hukuken ve iktisaden uygun bulunmasının yanı sıra, aynı zamanda yönetim açısından ibra edilenlere karşı duyulan güvenin teyidi fonksiyonunu da icra eder³.

Ticaret hukuku anlamındaki ibranın mevcut bir borca değil, ortaya çıkması muhtemel bir sorumluluğa ilişkin olması, borçlar hukukundaki ibradan farklılık arz ettiği en temel özelliktir.

TTK md. 559 hükmü uyarınca, “Kurucuların, yönetim kurulu üyelerinin, denetçilerin, şirketin kuruluşundan ve sermaye artırımından doğan sorumlulukları, şirketin tescili tarihinden itibaren dört yıl geçmedikçe sulh ve ibra yoluyla kaldırılamaz. Bu sürenin geçmesinden sonra da sulh ve ibra ancak genel kurulun onayıyla geçerlilik kazanır. Bununla beraber, esas sermayenin onda birini, halka açık şirketlerde yirmide birini temsil eden pay sahipleri sulh ve ibranın onaylanmasına karşı iseler, sulh ve ibra genel kurulca onaylanmaz.” Kuruluşun veya sermaye artırımından doğan

¹ RG 14.02.2011, S. 27846

² Fikret Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Bs., İstanbul, 2015, s. 1270 vd.; Zühtü Aytac, Anonim Ortaklıklarda İbra, Ankara, 1982, s. 11-12; Oruç Hami Şener, Ortaklıklar Hukuku, 2. Bs., Ankara, 2015, s. 333.

³ Aytac, s. 16; Ersin Çamoğlu (Reha Poroy/Ünal Tekinlap), Ortaklıklar Hukuku I, 13. Bs., İstanbul, 2014, No. 613, s. 409; Ersin Çamoğlu, Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu, 3. Bs., İstanbul, 2010, s. 223 ve 224; Oruç Hami Şener, “Anonim Ortaklıklarda Azınlık Pay Sahiplerinin Kuruluşun Doğan Sorumluluğunun Sulh veya İbra Yoluyla Sona Erdirilmesine Engel Olabilme Hakkı”, Yargıtay Dergisi, 1991, C. 17, S.1-2, s. 90-91; Necla Akdağ Güney, Anonim Şirket Yönetim Kurulu, 2. Bs., İstanbul, 2016, s. 413-414.

sorumluluklar bakımından ibra, özel bir ibra hali olup, çalışmamızın asıl konusunu teşkil etmektedir. Bu bağlamda öncelikle hükmün “ratio legis”i, sonra söz konusu ibranın kişi ve içerik bakımından kapsamı, ardından ibra kararının alınması ve son olarak da ibra kararının alınmasındaki süre ve azlık hakkı sınırlamaları 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu ile 865 sayılı mülga Ticaret Kanunu düzenlemeleriyle kıyasen incelenecektir⁴.

II. TTK md. 559 Hükümünün “Ratio Legis”i

Geçek veya tüzel kişilerin malik olduğu her hakta istediği gibi tasarrufta bulunması, mülkiyet müessesesinin bahsettiği en önemli unsurlardan biridir (TMK md. 683/1). Ancak belirtmeliyiz ki bu prensip, gerek hak sahibinin gerekse kamu menfaatlerinin ihlal edilebileceği hallerle⁵ frenlenmiş ve doğabilecek zararlar kaideye konan istisnalarla önlenmiştir.

Tüzel kişiler kural olarak insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehildirler (TMK md. 48). Bu bağlamda bir tüzel kişiliğe sahip olan anonim şirketler de malik buldukları mal ve haklarda tam tasarruf ehliyetine sahip iseler de; bu ehliyet, şirketin bazı şahıslara karşı zayıf durumları itibarıyla sınırlanmıştır. Bu sınırlamalardan biri de TTK md. 559’da düzenlenmiştir. Hüküm uyarınca, kuruluştan veya sermaye artırımından doğan sorumluluklar dolayısıyla şirket tüzel kişiliğinin, kurucular ile yönetim kurulu üyeleri ve denetçilere karşı sorumluluk davası açma hakkını, belli bir sürenin geçmesinden evvel kaldıramaması hali, bu sınırlamalardandır⁶. Bu maddeye göre, şirket, kendisine karşı sorumlu olan kurucular, yönetim kurulu üyeleri ile denetçilere karşı haiz olduğu dava hakkını, kuruluştan veya sermaye artırımından itibaren dört yıl geçmedikçe, ibra veya sulh yoluyla kaldıramaz.

Bu kuralın sevkiyle güdülen asıl maksat, şirketin kuruluşunda, yetkileri elinde bulunduran kurucuların diğer pay sahiplerine olan üstünlüğünün tehlikeli karşılanmış olmasıdır ve bu eksende üstünlüğün eriyeceği düşünülen belli bir süre içinde, aleyhlerine mevcut ve şirket tüzel kişiliğine ait, kuruluştan doğan hukuki sorumluluk davasından ibra edilemeyeceği kuralı benimsenmiştir. Gerçekten de anonim şirketlerin kuruluşunda tam rol ve yetkiye sahip olan kurucuların, şirketin tescille birlikte tüzel kişilik kazanmasından

⁴ TTK md. 559 hükmünde zikredilen “sulh” müessesesi, başlı başına ayrı bir çalışmanın konusunu teşkil edecek hacimde olduğu için bu çalışma kapsamında incelenmemiştir.

⁵ Mülkiyet hakkının tasarruf serbestisine konan sınırlamalardan bazıları hak sahibinin bizzat zayıf durumunun korunmasına ilişkindir. Örneğin; ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyeti yoktur (TMK md. 14), kanunda gösterilen ayrık durumlar saklı kalmak üzere, ayırt etme gücü bulunmayan kimsenin fiilleri hukuki sonuç doğurmaz (TMK md. 15), ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler (TMK md. 16). Tasarruf yetkisine kamunun menfaatleri bakımından getirilen sınırlamaya örnek olarak ise, arazi üzerindeki mülkiyet, kullanılmasında yarar olduğu ölçüde, üstündeki hava ve altındaki arz katmanlarını kapsar (TMK md. 718/1) hükmü verilebilir.

⁶ Hayri Domaniç, Anonim Şirketlerin Kuruluşundan Doğan Hukuki Mesuliyet, İstanbul, 1964, s. 80; Hayri Domaniç, Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması TTK Şerhi-II, İstanbul, 1988, s. 401.

sonra da, bir süre şirket işlerinde söz ve nüfuz sahibi olmaları, üstünlüklerini devam ettirmeleri normal olduğu gibi, seçimlerdeki hakimiyetleri dolayısıyla şirketin ilk yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerine de etki etmeleri mümkündür. Kurulustaki yolsuzlukları layıkıyla incelememeleri sebebiyle ortaya çıkmış veya çıkabilecek zararın devam etmesine yol açabilen ilk yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerin, kurucularla menfaat birliği yaparak şirket aleyhine olacak şekilde, mevcut dava hakkından vazgeçmeleri muhtemeldir. Bu sebeple kanun koyucu kurucularla birlikte ilk yönetim kurulu üyeleri ve ilk denetçilerin de kuruluştan doğan sorumluluklarının dört yıllık süre boyunca sulh ve ibra edilemeyeceğini takdir buyurmuştur⁷.

III. İbranın Kapsamı

I. Kişi Bakımından

Şirketin kuruluşundan veya sermaye artırımından doğan sorumlulukları -belli koşullar çerçevesinde- ibra yoluyla kaldırılabilen kişiler; kurucular, yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerdir (TTK md. 559).

Kuruluş işlemleri sebebiyle anonim şirketin uğradığı zararlardan, TTK md. 549-553 hükümleri gereğince, daima ön planda sorumlu olan kişiler kuruculardır. Ancak şirketin kuruluşu ile sermaye artırımında gerekli belgelerin ve beyanların kanuna aykırı olması halinde, bu işlemi bizzat yapanlarla birlikte “*katılanlar*” da kusurlarının varlığı halinde sorumludurlar (TTK md. 549). Bu “*katılanlar*” yanlış, hileli, sahte veya gerçeğe aykırı belgeleri düzenleyen veya beyanları yapan noter, banka çalışanı, ticaret sicili müdürü veya başka üçüncü kişiler olabilecektir. Yine kuruluştan veya sermaye artırımında şirkete taahhüt edilen aynı sermayenin değerinin biçilmesinde yolsuzluk yapanlar sorumlu tutulmuştur (TTK md. 551). Bu yolsuzluğu yapanlar ise kurucular, yönetim kurulu üyeleri ve denetçiler dışında bilirkişiler olabilecektir.

Buna mukabil Kanun, kuruluş ve sermaye artırımında ibra bahsinde noter, banka, ticaret sicil müdürü, bilirkişi veya diğer katılan üçüncü kişiler gibi sorumluları dikkate almayarak sadece kurucularla yönetim kurulu üyeleri ve denetçileri muhatap edinmektedir. Bunun sebebi kuruluş veya sermaye artırımı işini ilk organize eden ve yürüten bu zümrenin şirket iç işlerine, bu işlemlere katılanlara nazaran daha vakıf olması ve nüfuz etmesi, dolayısıyla şirket bünyesinde hile veya muvazaa yoluyla şirket menfaatlerini ihlal eden bir anlaşma yapma imkân ve ihtimallerinin daha yüksek olmasıdır⁸. Netice olarak kanun koyucu, şirketin kuruluşu veya sermaye artırımı işlerinde hâkim ve imtiyazlı konumu bulunmayan noter, banka, bilirkişi ve

⁷ Domaniç, Mesuliyet, s. 80; Domaniç, TTK Şerhi-II, s. 401-402; Turhan Atan, Türk Ticaret Kanununa Göre Anonim Şirketlerde İdare Meclisi Azalarının Hukuki Mesuliyeti, Ankara, 1967, s. 67; Aytaç, s. 106; Şener, s. 336; Şener, Sulh Veya İbra, s. 92; Aydın Çelik, Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu Üyelerinin İbrası, Ankara, 2007, s. 118-120.

⁸ Öte yandan kurucuların, kurucu gibi sorumlu olanların ve bunların fiillerine katılanların eTTK md. 310 (TTK md. 559) hükmü kapsamında ibra edilebileceği görüşü hakkında bkz. Oğuz İmregün, Anonim Ortaklıklar, İstanbul, 1989, s. 86-87.

saire gibi üçüncü kişiler hakkında, belli bir süreyle de olsa, ibra yasağı öngörmemiştir; dolayısıyla bu müddet içinde yapılan ibra işlemleri şirketi bağlayacaktır⁹.

A. Kurucular. Kurucu, TTK md. 337/1 hükmünde, pay taahhüt edip esas sözleşmeyi imzalayan gerçek ve tüzel kişiler olarak tanımlanmıştır¹⁰. Sorumluluk sistemi bakımından kurucular sadece bu kişilerden ibaret değildir. Ayrıca kurucular esas sözleşmeyi üçüncü bir kişi hesabına imzaladıkları takdirde, bu üçüncü kişi de kurucular gibi kuruluş işlemleri bakımından sorumlu olacaktır (TTK md. 337). Diğer bir deyişle, esas sözleşmeyi bizatihi imzalayan görünüşteki ilk pay sahipleri, şirketin kuruluş işlemini kendi adlarına ve fakat üçüncü bir kişi hesabına yaptıkları takdirde, bu üçüncü kişiler de sorumluluk sistemi bakımından kurucu sayılırlar¹¹. Dolayısıyla hesabına kuruluş işlemleri yapılan arkadaki kişiler hakkında da TTK md. 559 hükmündeki ibra kuralları uygulanacaktır. Zira TTK md. 559 hükmü, Kanunun onbirinci bölümü olan “Hukuki Sorumluluk” başlığı altında ve sorumluluk hallerinin tespit edildiği hükümlerin devamında düzenlenmiş olduğundan, kurucuların sorumluluk sisteminin de ayrılmaz bir parçasını teşkil eder.

B. Yönetim kurulu üyeleri. Mülga TTK döneminde öğretilen, kanunda açıkça belirtilmemiş olsa da eTTK md. 310 hükmünde kastedilen kişilerin ilk yönetim kurulu üyeleri ile ilk denetçiler olduğu ileri sürülmüştür¹². Meri kanun bakımından ise ikili ayırım yapılmalıdır; zira TTK md. 559 hükmüne mülga kanundan farklı olarak sermaye artırımından kaynaklanan sorumluluk halleri de eklenmiştir. Bu bağlamda kuruluş işlemleri bakımından ibra edilecek kişiler ilk yönetim kurulu üyeleri ile ilk denetçiler olacaktır. Ancak sermaye artırımını bakımından ibra edilecek kişiler çoğu zaman ilk yönetim kurulu üyeleri ile ilk denetçiler olmayacaktır. Sermaye artırımının gerçekleştiği dönemde görevde olan yönetim kurulu üyeleri ile denetçi, TTK md. 559 hükmü uyarınca ibranın kişi bakımından kapsamını teşkil edeceklerdir.

C. Denetçi. Denetçinin sorumluluğu TTK md. 554 hükmünde genel olarak düzenlenmiştir. Hükmün, hem şirketin hem şirketler topluluğunun denetçileri ile özel denetçilerinin sorumluluğuna ilişkin olduğu gerekçesinde belirtilmiştir. Burada kastedilen denetçi, bağımsız denetçi olup, şirketin bünyesi dışındaki bu kişi sorumluluk bakımından kurucular ve yönetim kurulu üyeleriyle aynı sisteme tutulmuştur¹³.

⁹ Domanıç, Mesuliyet, s. 94; Domanıç, TTK Şerhi-II, s. 411; İsmail Kayar, Anonim Şirketlerde Azınlık Hakları, İstanbul, 1989, s. 62. ETTK döneminde öğretilen, kuruluş veya sermaye artırımını işlemlerinden sorumlu bulunan üçüncü kişi katılanlardan, sadece biri veya birkaçı hakkında ibra kararı alınabileceği; diğer bir deyişle bazı sorumlu üçüncü kişilerin ibra işlemi dışında bırakılabileceği; ancak bu noktada kendilerine ibra yoluyla şirkete karşı sorumluluklarından kurtulma yolu açık bırakılan üçüncü kişi katılanların, bütün zararın değil sadece kendi hisselerine düşen miktar veya oranda ibra edilebilecekleri; aksi takdirde eTTK md. 310 hükmünün dolaylı olarak bertaraf edileceği savunulmuştur. Domanıç, Mesuliyet, s. 94-95; Domanıç, TTK Şerhi-II, s. 411-412.

¹⁰ Taahhüt edilen “pay” değil “sermaye” olup, pay bu taahhüde bağlı olarak iktisap edilen malvarlığı değeridir. Ali Paşlı, “Yeni Türk Ticaret Kanunu Anonim Ortaklık Hükümlerinin Tanıtılması (II) YTK Kitap 2 - Kısım 4 – Bölüm 1 – Kuruluş İlişkin Sisteme Yönelik Temel Değişiklikler ve Kuruluş İşlemleri”, Batider, C.28, S.2, s. 156, dn. 40.

¹¹ Ali Paşlı, “Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu ve Üyeleri Dışında Sorumluluk Sistemine Tabi Olan Kişiler”, Yeni Türk Ticaret Kanunu’nun İş Dünyasına Etkileri, 2013, s. 128.

¹² Domanıç, Mesuliyet, s. 98; Domanıç, TTK Şerhi-II, s. 415; Atan, s. 70; Aytaç, s. 105; Kayar, s. 61.

¹³ Paşlı, Sorumluluk Sistemine Tabi Olan Kişiler, s. 132.

TTK md. 559 hükmünde denetçilerden bahsedilmesinin gereksiz olduğu; kuruluş ve sermaye artırımı işlemlerini incelemekle görevli kişi işlem denetçisi iken, 6335 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucunda işlem denetçiliği kurumunun tamamen kaldırıldığı; bu sebeple de söz konusu hükümde zikredilen denetçi ifadesinin hatalı olduğu ileri sürülmüştür¹⁴. TTK md. 559'a paralel olarak, TTK md. 424 hükmünde bilançonun onaylanması kararına ibra sonucunun bağlandığı (örtülü ibra) kişilerin arasında yönetim kurulu üyelerinin yanı sıra denetçiler de bulunmaktadır. Oysa yeni sistemde artık bir organ olarak görev yapmayan denetçinin genel kurul kararı ile ibra edilmesinden söz edilemeyeceği ve yönetim alanına ilişkin olarak kendisine görev tevdi edilen tüm maddelerden denetçi/ler ifadesinin ayıklanmasına rağmen bu iki hükümde denetçi kelimesinin bırakılmasının bilinçli bir tercih olup olmadığı hususunun net olmadığı öğretilerde ifade edilmiştir¹⁵.

2. İçerik Bakımından

TTK md. 559 düzenlemesi, *numerus clausus* olarak sayılmış olan sadece kuruluştan ve sermaye artırımından doğan sorumluluk hallerinde uygulama alanı bulacak bir hükümdür. Bu sorumluluklar dışında uygulanması, özellikle şirketin yönetim kurulunun kuruluş veya sermaye artırımı dışında kalan faaliyetlerine ilişkin açık veya örtülü ibrasında (TTK md. 409/1, md. 558 ve md. 424) dikkate alınması ve kıyas yoluyla hükmün genişletilmesi olanağı bulunmamaktadır¹⁶.

A. Kuruluş işlemleri bakımından. Kanun koyucunun kuruluş işlemlerine verdiği önem neticesinde, kurucular ile ilk yönetim kurulu üyeleri ve ilk denetçilerin sorumlulukları, genel olarak yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğu rejiminden farklı şartlara tabi kılınmış; kurucuların kuruluş işlemlerinden dolayı sorumlulukları TTK'da farklı hükümlerde düzenlenmiştir. Kuruluş işlemleri ile ilgili olarak TTK md. 549-552 aralığındaki hükümlerde özel sorumluluk halleri, TTK md. 553 hükmünde ise genel sorumluluk hali düzenlenmiştir.

Özel sorumluluk halleri; belgelerin ve beyanların kanuna aykırı olması (TTK md. 549), sermaye hakkında yanlış beyanlar ve ödeme yetersizliğinin bilinmesi (TTK md. 550), nitelikli kuruluşta ayın türünden bir sermayeye veya devir alınması

¹⁴ Abuzer Kendigelen, Türk Ticaret Kanunu Değişiklikler, Yenilikler ve İlk Tespitler, 3. Tıpkı Bası, İstanbul, 2016, s. 468; Mehmet Bahtiyar, Ortaklıklar Hukuku, 12. Bs., İstanbul, 2017, s. 403.

¹⁵ Kendigelen, İlk Tespitler, s. 324.

¹⁶ Akdağ Güney, s. 450; Şener, s. 337-338. Mülga TTK döneminde eTTK md. 310 hükmünün md. 309 hükmü kapsamına girdiği ve md. 340 hükmünün de md. 309'a yaptığı atıf gerekçesiyle, md. 310 hükmündeki azlığın ibraya engel olması hakkının kıyasen genel olarak ibrada kullanılabilceği görüşü ve buna mukabil uygulanmayacağı yönünde karşıt görüşler ileri sürülmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Çamoğlu, s. 239-240; Mehmet Helvacı, Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyesinin Hukuki Sorumluluğu, İstanbul, 1995, s. 105; Mahmut Birsal, "Anonim Şirketlerde Azınlık Hakları", İmran Öktem'e Armağan, Ankara 1970, s. 638; Aytaç, s. 147-148; Şener, Sulh Veya İbra, s. 93; Çelik, s. 171. Ayrıca bkz. Yargıtay 11. HD. 03.11.1983, E. 3523, K. 4748 sayılı kararı (Gönen Eriş, Açıklamalı İçtihatlı Ticari İşletme ve Şirketler, C. III, 3. Bs., Ankara, 2017, s. 2855-2857). Azlığın ibraya engel olma hakkının kıyasen uygulanıp uygulanmayacağı tartışmasına dayanarak teşkil eden eTTK md. 340 hükmüne TTK'da yer verilmediğinden ve TTK md. 559'da bahsi geçen sorumluluk halleri sınırlı sayıda olduğundan bu tartışmanın önemi bugün için bulunmamaktadır.

kararlaştırılan işletmeye veya ayınlara değer biçilmesinde yolsuzluk yapılması (TTK md. 551) ve Sermaye Piyasası Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla halktan para toplamak (TTK md. 552) şeklindedir.

Genel sorumluluk hali ise kanundan veya esas sözleşmeden doğan yükümlülüklerin ihlal edilmesidir (TTK md. 553). Bu hüküm uyarınca; kurucular, yönetim kurulu üyeleri, yöneticiler ve tasfiye memurları, kanundan ve esas sözleşmeden doğan yükümlülüklerini kusurlarıyla ihlal ettikleri takdirde, hem şirkete hem pay sahiplerine hem de şirket alacaklılarına karşı verdikleri zarardan sorumludurlar.

B. Sermaye artırımını bakımından. Kanun koyucu sermaye artırımından doğan sorumluluğun ibrasını, kuruluşta doğan sorumluluğun ibrasıyla aynı şartlara tabi kılmıştır. ETTK md. 310 hükmünde bulunmayan bu husus hukukumuzda yenidir. Bununla birlikte mülga kanunda, genel kurulun yeni paylar çıkarmak suretiyle esas sermayenin artırılmasına karar verdiği durumda, anonim şirketlerin kuruluşuna ait hükümlerin cari olacağı düzenlenerek, sermaye artırımını bakımından kuruluş işlemlerine genel bir atıf yapılmaktaydı (eTTK md. 392). Böylece sermaye artırım işlemleri ile kuruluş işlemleri arasından genel bir bağ kurulmuştu. TTK sisteminde bu genel bağ koparılıp, kanun koyucu tarafından çeşitli hükümler nezdinde tek tek bağ kurulması kanaatimizce yerinde değildir.

Gerçekten de kuruluş işlemleri ile sermaye artırımını işlemleri büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Ancak şirketin kuruluşu ve bu kuruluşu takip eden ilk yıllarda, kurucular ile ilk yönetim kurulu üyeleri ve ilk denetçilerin şirkete hâkim olmaları ve bu yetkilerini şirket menfaatine aykırı kullanma ihtimalleri, yani TTK md. 559 hükmünün *ratio legis*, sermaye artırımını işlemleri bakımından söz konusu değildir. Bu sebeple *de lege feranda* olarak, kanaatimizce, sermaye artırımının TTK md. 559 hükmünden çıkarılması gerekir.

Bu minvalde öğretilerdeki bir görüşe göre de, TTK md. 559 hükmü yönetim kurulu üyelerinin sermaye artırımına tereddütle gitmeleri sonucunu doğurabilecektir¹⁷. Hızla gelişen ekonomik hayata uyum sağlamak için ihtiyaç duyduğu kaynağı elde etmek için anonim şirkete sermaye artırımını çabucak gerçekleştirme imkânı sunan özellikle kayıtlı sermaye sistemi bakımından son derece uyumsuz olduğu ifade edilmektedir. Sermaye artırımında hakları ihlal edilen imtiyazlı pay sahiplerine tanınan haklar (TTK md. 454) ile iptal davası açma hakkı ve azlık haklarının, sermaye artırımından doğan sorumluluğun ibrasından doğabilecek herhangi bir sakıncayı önleyebilecek yeterlilikte olduğu, bu bağlamda TTK md. 559 hükmünün sermaye artırımını zorlaştıracığı ve anonim şirketin yapısına uygun olmadığı ileri sürülmüştür¹⁸.

¹⁷ Güzin Üçışık / Aydın Çelik, Anonim Ortaklıklar Hukuku, C. 1, Ankara, 2013, s. 578.

¹⁸ Üçışık/Çelik, s. 578; Çelik, s. 119-120, dn. 40.

IV. İbra Kararı

1. Hukuki Niteliği

Anonim şirketlerde ibranın hukuki niteliği hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür; ancak hukukumuzda ibranın bir menfi borç ikrarı olduğu görüş birliğiyle kabul edilmektedir¹⁹. Menfi borç ikrarında taraflar arasında gerçekten bulunup bulunmadığı hususunda şüpheli olan bir borç söz konusudur ve bu tereddütlü duruma son vermek gayesiyle taraflar olası bir borcun bulunmadığını ikrar eder²⁰.

İbra yenilik doğuran bir haktır, tek taraflı kullanılır ve kullanıldıktan sonra bir daha geri alınması mümkün değildir. Bu sebeple hakkın doğası gereği ibra kararı bir kere alındıktan sonra bir başka genel kurul kararıyla geri alınması mümkün değildir²¹. Kanun koyucu mülga Kanundan farklı olarak bu prensibi TTK md. 558 /1 hükmüyle açıkça düzenleyerek pozitif bir dayanağa kavuşturmuştur.

Nihayet TTK md. 559 bakımından ibra, şirketin kuruluşunda veya sermaye artırımında yapılan işlemlerin hukuka uygun olduğunun ve bu faaliyetler dolayısıyla bahsi geçen madde kapsamında zikredilen sorumluların sorumlu olmadıklarının şirket tarafından beyan edilmesidir. Diğer bir deyişle şirket ibra kararıyla birlikte; kurucular, yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerin kuruluş veya sermaye artırım işlemlerinden dolayı sorumluluklarının bahis konusu yapılmasını önleyen, olası bir borçlarının bulunmadığını içeren beyanda bulunmuş olur. Ancak ibra kararı şirkete ait olduğu için, pay sahiplerin ve alacaklıların dava açma hakları saklıdır.

2. İbra Kararının Alınması

A. Yetkili organ: Genel kurul. İbra kararını almaya yetkili organ münhasıran genel kuruldur. Nitekim genel kurulun devredilemez görev ve yetkileri arasında açıkça yönetim kurulu üyelerinin ibralarına karar verilmesi de sayılmıştır (TTK md. 408/2/b). Dolayısıyla bu yetki esas sözleşme ile başka bir organa veya kurula devredilemez.

TTK md. 559 un lafzı dikkatle incelendiğinde, ibranın genel kurul “onayıyla” geçerlilik kazanacağı belirtilmiştir. Oysa anonim şirketlerde bir muamelenin genel

¹⁹ Tuğrul Ansay, “Anonim Şirketlerin Ehliyeti, İdare Meclisinin İbrası, İdare Meclisi Aleyhine Mesuliyet Davası ve Yargıtay Genel Kurul Kararı”, Batider, 1966, C. 3, S. 3, s. 422; Atan, s. 59-60; Aytac, s. 49-50; Ersin Çamoğlu (Reha Poroy/ Ünal Tekinalp), Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, 12. Bs., İstanbul, 2010, No. 616, s. 320; Çamoğlu (Poroy/Tekinalp), Ortaklıklar Hukuku I, No. 613, s. 409; Ünal Tekinalp, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku, 3. Bs., İstanbul, 2013, No. 16-141, s. 413; Helvacı, Sorumluluk, s. 437; Akdağ Güney, s. 415; Üçışık/Çelik, s. 564; Fatih Bilgili / Ertan Demirkapı, Şirketler Hukuku, Bursa, 2013, s. 602; Çelik, s. 103; Çamoğlu, s. 225; Hasan Pulaşlı, Şirketler Hukuku Şerhi, C. II, Ankara, 2011, No. 39-87, s. 1965; Şener, s. 333; Bahtiyar, s. 401. Ayrıca bkz. Yargıtay 11. HD. 02.07.2012, E. 2011/5063, K. 11693 sayılı kararı (corpus.com.tr). İbranın hukuki niteliğinin menfi borç ikrarı değil, maddi hukuk anlamında borcu yerine getirmekten kaçınma hakkı veren bir savunma aracı (şahsi def'i) olduğunu ileri süren görüş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Erol Ulusoy, “Şirketler Hukukunda İbranın Hukuki Niteliği”, Turgut Kalpsüz’e Armağan, Ankara, 2003, s. 277.

²⁰ Aytac, s. 14; Akdağ Güney, s. 416.

²¹ Tekinalp, Sermaye Ortaklıkları, No. 16-142, s. 413; Mehmet Helvacı, “Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğunda Farklılaştırılmış Teselsül”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, S. 2, s. 79.

kurul tarafından “onayından” bahsedebilmek için, her şeyden önce bu işlemin genel kurul dışında bir süje (Yönetim kurulu, pay sahibi, denetçi veya tasfiye memuru olabilir) tarafından yapılması, sonra da hususiyetine binaen, bu işlemin genel kurul “onayına” sunulması gerekir²². Diğer bir deyişle, genel kurul ancak yapılması kendisi dışındaki kişilerin görev ve yetkisinde bulunan bir işlemi veya kararı onaylayabilir. Bu bağlamda ibraya karar verme yetkisinin münhasıran sahibi olan genel kurulun, bizzat aldığı kararın kendisi tarafından onaylaması düşünülemez²³.

“Sulh ve ibra ancak genel kurulun onayıyla geçerlilik kazanır” ifadesinin eTTK md. 310 hükmünden²⁴ sadeleştirilerek birebir alındığı, eTTK md. 310 hükmünün ise 1926 tarihli 865 sayılı mülga Ticaret Kanunu’nun (eTK) 309. maddesinden²⁵ alındığı görülmektedir. eTK sistematigi incelendiğinde kuruluştan doğan sorumluluğun sulh veya ibra ile kaldırılmasında genel kurul onayının aranmasının bir anlamı bulunmaktaydı. Çünkü eTK md. 319 hükmü uyarınca, sulh ve ibraya karar verme yetkisi şirketin yönetim organının yetkisi dahilindeydi²⁶. Fakat bugün için mer’i Kanun bakımından bir genel kurul onayından bahsetmek yersiz ve hatalıdır. Bu sebeple kanaatimizce “genel kurulun onayıyla geçerlilik kazanır” ifadesinin, “genel kurul kararıyla alınır” ifadesiyle değiştirilmesi gerekir.

B. Uygulanacak nisap. Genel kurul, sermayenin en az dörtte birini karşılayan payların sahiplerinin veya temsilcilerinin varlığıyla toplanır ve kararlar toplantıda hazır bulunan oyların çoğunluğuyla alınır; meğerki TTK’da veya esas sözleşmede aksine daha ağır bir nisap öngörülmüş olsun. Toplantı süresince toplantı nisabı korunmalıdır ve ilk toplantı bakımından toplantı nisabına ulaşılmadığı takdirde ikinci toplantının yapılabilmesi için nisap aranmaz (TTK md. 418).

Genel kurulda, kurucular ile yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerin kuruluştan veya sermaye artırımından doğan sorumlulukları hakkında yapılacak olan ibra

²² Örneğin; yapısal değişikliklerde yönetim organı, TTK md. 151 hükmü uyarınca birleşme sözleşmesini, TTK md. 166 hükmü uyarınca bölünme sözleşmesini, TTK md. 185 hükmü uyarınca tür değiştirme planını genel kurulun onayına sunar; TTK md. 356 kanuna karşı hile hükmünde bir işletme veya aynın, sermayenin onda birini aşan bir bedel karşılığında devralınmasına veya kiralanmasına ilişkin sözleşmeler genel kurulun onayına sunulmaktadır; TTK md. 363 yönetim kurulu üyeliğinin boşalması hükmünde, yönetim kurulu tarafından, kanuni şartları haiz biri seçildikten sonra genel kurulun onayına sunulur; TTK md. 399/9 hükmü uyarınca, denetçinin aynı maddenin altıncı fıkrasına göre fesih ihbarında bulunduğu durumda, yönetim kurulu hemen, geçici bir denetçi seçer ve fesih ihbarını genel kurulun bilgisine, seçtiği denetçiyi de aynı kurulun onayına sunar; TTK md. 419/2 hükmü uyarınca, anonim şirket yönetim kurulu, genel kurulun çalışma esas ve usullerine ilişkin kuralları içeren, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından, asgari unsurları belirlenecek olan bir iç yönerge hazırlar ve genel kurulun onayına sunar, daha sonra yürürlüğe girer; TTK md. 540 tasfiye işleri hükmü uyarınca, tasfiye memurları, şirketin malvarlığına ilişkin durumu ile finansal durumuna ilişkin hazırladıkları bir envanter ile bilançoğu genel kurulun onayına sunarlar.

²³ Domaniç, Mesuliyet, s. 88 ve s. 100; Atan, s. 70.

²⁴ Mülga Kanun md. 310 hükmünde de aynı ifadeye yer verilmiş olup hatalı olduğu ve değiştirilmesi gerektiği öğretilmiş ifade edilmişti. Domaniç, Mesuliyet, s. 88 ve s. 100; Atan, s. 70; Aytac, s. 106-107; Kayar, s. 62; Şener, s. 334.

²⁵ eTK md. 309: “Müessislerin ve meclisi idare azasının ve murakipların mevaddı ânife mucibince tâbi oldukları mesuliyetler şirketin tarihi tescilinden itibaren beş sene müdür etmedikçe sulh ve ibra suretile iskat edilemez. Bu müddetin müürurundan sonra sulh ve ibra ancak heyeti umumiyenin tasdikile tamam olur. Bununla beraber şirket sermayesinin onda birini temsil eden hissedarlar sulh ve ibranın tasdikına muhalif iseler sulh ve ibra heyeti umumiyece tasdik edilemez.”

²⁶ eTK md. 319: “Meclisi idare şirket için menfaat mülâhaza ettiği takdirde sulh ve tahkime de mezundur.” Söz konusu hükümde ibranın zikredilmemiş olmasının bir zühul olduğu öğretilmiş ayrıca ifade edilmişti. Domaniç, Mesuliyet, s. 89.

oylamasında bahsi geçen olağan toplantı ve karar nisapları uygulanacaktır²⁷. Gerçekten de toplantıda öncelikle olağan toplantı nisabının oluşup oluşmadığına bakılır, şayet oluşmadı ise ikinci toplantı nisapsız olarak toplanır. Daha sonra ibra kararı kural olarak, toplantıda hazır bulunan oyların çoğunluğunun olumlu oyuyla alınır. Ancak alınan karara sermayenin yüzde onunu, halka açık şirketlerde ise yüzde beşini temsil eden pay sahiplerinin muhalefet etmesi halinde TTK md. 559 hükmü özellik arz edecektir. Daha açık bir ifadeyle, ibra kararı lehine toplanan oy miktarı ne olursa olsun yüzde on sermayeyi temsil edenlerin muhalefeti halinde karar alınamayacaktır²⁸.

3. İbra Kararının Alınmasında Özel Haller

A. Oy hakkından yoksunluk. Şirket ile pay sahibi arasında doğabilecek menfaat çatışmasında, pay sahibinin kendi yararına oy kullanacağı kuşkusundan hareketle, oydan yoksunluk müessesesi TTK md. 436 hükmünde öngörülmüştür²⁹.

Şirket yönetim kurulu üyeleri ile yönetimde görevli imza yetkisini haiz kişiler, yönetim kurulu üyelerinin ibra edilmelerine ilişkin kararlarda kendilerine ait paylardan doğan oy hakkını kullanamazlar (TTK md. 436/2). Bu hüküm TTK md. 559 gereğince kuruluşta veya sermaye artırımında ibra oylamasında da dikkate alınacaktır. Diğer bir deyişle, kuruluştan veya sermaye artırımından doğan sorumlulukları hakkında ibra kararı alınacak olan yönetim kurulu üyeleri, kendilerine ait paylardan ötürü o genel kurul kararı bakımından oy kullanamayacaklardır.

Bu noktada incelenmesi gereken diğer bir husus ise haklarında kuruluştan veya sermaye artırımından kaynaklanan ibra oylaması yapılacak olan kurucular, yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerle aralarında TTK md. 436/1 hükmü gereğince bağı olan kişilerin oydan yoksun olup olmadıklarıdır. Pay sahibi kendisi, eşi, alt ve üstsoyu veya bunların ortağı oldukları şahıs şirketleri ya da hâkimiyetleri altındaki sermaye şirketleri ile şirket arasındaki kişisel nitelikte bir işe veya işleme veya herhangi bir yargı kurumu ya da hakemdeki davaya ilişkin olan müzakerelerde oy kullanamaz (TTK md. 436/1). Söz konusu hüküm özet olarak, öncelikle kişisel nitelikteki bir iş veya işleme vurgu yapmakta ve daha sonra şirketle arasındaki herhangi bir davaya müzakereden bahsetmektedir.

“Kişisel nitelikte bir iş” ifadesinin geniş ve amaçsal yorumlanması gerektiği, TTK md. 436/1 hükmünde sayılan kişiler ile yönetim kurulu üyesi arasında yasal mirasçılık ilişkisi bulunduğundan hareketle bu kişiler hakkında açılacak bir sorumluluk davasına ibranın, doğrudan olmasa dahi, engel teşkil edeceği düşünüldüğünde bu kişilerin de

²⁷ Domaniç, Mesuliyet, s. 91; Domaniç, TTK Şerhi-II, s. 409; Atan, s. 69; İmregün, AO, s. 87; Poroy (Tekinalp /Çamoğlu), Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, No. 755, s. 398; Şener, Sulh Veya İbra, s. 91.

²⁸ Ayrıntılı bilgi için aşağıda ayrıca bkz. V. 2. B. Azlığa Tanınan İmkânın Hukuki Niteliği

²⁹ İmregün, AO, s. 137; Ömer Teoman, Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Oy Hakkından Yoksunluğu, İstanbul, 1983, s. 16.

ibra oylamasında oydan yoksun oldukları öğretide ileri sürülmüştür³⁰. Buna karşın, şirket ile yönetim kurulu arasındaki hiçbir işin kişisel nitelikte olmadığı, dolayısıyla bu maddede sayılanların yönetim kurulunun ibrasında oydan yoksunluğunun söz konusu edilemeyeceği; ortaksal ilişkiden doğacak menfaatleri, bu hüküm altında iş olarak nitelendirmemek gerektiği ve ikinci fıkrada ayrıca ibranın yoksunluk sebebi olarak belirtilmiş olmasının bu görüşün dayanağını oluşturduğu belirtilmiştir³¹. Yargıtay ise, yönetim kurulu üyelerinin ibrasını kişisel bir iş kapsamında değerlendirmemektedir. “...Yönetim Kurulu üyelerinin ibrasının “şahsi bir iş” olarak değerlendirilmesi mümkün olmadığından, anılan yasa hükmünün annenin yönetim kurulu üyelerinin ibrası konusunda oy hakkından yoksunluk hali olarak değerlendirilmesi de mümkün değildir...” Y. 11. HD, 19.07.2007, E. 2006/2171, K. 10775³².

Kanaatimizce, pay sahibi ile şirket arasında kişisel nitelikte iş kavramı geniş yorumlanarak ibra bu kapsamda değerlendirilmeli ve TTK md. 436/1 hükmünde belirtilen kişilerin, aralarında bağı bulunan kurucular, yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerin TTK md. 559 anlamındaki ibra oylamasında oydan yoksun olduklarının kabulü gerekmektedir.

B. Oyda imtiyazların durumu. Kanun koyucu oyda imtiyazın, şirket üzerinde hakimiyet kurulması aracı olarak kullanılmasına engel olmak amacıyla, TTK md. 479/2 hükmünde oyda imtiyazların etkisizleşeceği kararları *numerus clausus*³³ olarak tayin etmiştir. Bunlar esas sözleşme değişikliği kararları ile ibra ve sorumluluk davası açılmasına ilişkin kararlardır. Bu genel kurul kararlarında, imtiyazlı paylar etkisizleşir, daha açık bir ifadeyle her pay adi pay gibi eşit oy hakkına sahip olacak şekilde oylama yapılır.

Hükümde “ibra” şeklinde genel bir ifade kullanıldığı için, oyda imtiyazın kullanılmayacağı hali sadece yönetim kurulu üyelerinin genel ibralarına³⁴ özgüleme olanağı yoktur³⁵. Kurucular ile yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerin kuruluştan veya sermaye artırımından doğan sorumlulukları hakkında ibra kararlarında da oyda imtiyazın etkisizleşeceğinin kabulü gerekir. Buna mukabil “Anonim Şirketlerin Genel

³⁰ Aytaç, s. 118; Çamoğlu (Poroy/Tekinalp), Ortaklıklar Hukuku I, No. 614, s. 410; Çamoğlu, s. 232; Çelik, s. 138.

³¹ Teoman, s. 113-116; Helvacı, Sorumluluk, s. 104; Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, No. 989, s. 513-514. Bu görüşün temelinde “kişisel iş” kapsamında yoksunluğun saptanmasında ölçüt olarak, özel menfaat-pay sahipliği sıfatına bağlı (ortaksal) menfaat ayrımı dikkate alınmıştır. Oydan yoksunluk hükümlerinin temel amacının pay sahibinin ancak özel menfaatleri karşısında şirketin menfaatlerini korumak olduğu ifade edilmiştir. Örneğin, bir pay sahibinin anonim şirket ile satım sözleşmesi yapması durumunda, şirket menfaati ile çelişen özel bir menfaatin var olduğu ve oydan yoksunluğun söz konusu olacağı; oysa pay sahibinin kendisinin yönetim kuruluna seçilmesine ilişkin kararda oy kullanmasının ise pay sahipliği sıfatından kaynaklanan bir çıkar olduğu ve pay sahipliği sıfatına bağlı bu çıkarın korunmamasının düşünülemeyeceği vurgulanmıştır. Teoman, s. 104.

³² corpus.com.tr

³³ Tekinalp, Sermaye Ortaklıkları, No. 14-67, s. 319; Esra Uysal, Anonim Ortaklıklarda İmtiyazlı Paylar, İstanbul, 2016, s. 99.

³⁴ Oyda imtiyazın etkisizleşeceği halin sadece açık ibra kararları bakımından uygulama alanı bulacağı, örtülü ibra sonucunu doğuran bilançonun onaylanmasına ilişkin genel kurul kararları bakımından imtiyazlı oyların kullanılabilmesi yönündeki görüş hakkında bkz. Hakan Bilgeç, Anonim Şirketlerde Oy Hakkında İmtiyaz, Ankara, 2017, s. 160.

³⁵ Hükümde geçen “sorumluluk davası” şeklinde genel ifade hakkında da benzer yorum için bkz. Tekinalp, Sermaye Ortaklıkları, No. 14-67, s. 319; Bilgeç, s. 161; Uysal, s. 100.

*Kurul Toplantılarının Usul Ve Esasları İle Bu Toplantılarda Bulunacak Gümrük Ve Ticaret Bakanlığı Temsilcileri Hakkında Yönetmelik*³⁶ md. 19/2/b düzenlemesinde açıkça ve de sadece yönetim kurulunun ibrasında imtiyazlı oyların kullanılmayacağı belirtilmiştir. Yönetmelik hükmü ile Kanun tarafından getirilen bir sınırlamanın kapsamı normlar hiyerarşisine aykırı olarak daraltılmıştır. İmtiyazlı payların kullanımının şirket üzerinde hakimiyet kurma aracı haline getirilmesinin önüne geçmek isteyen kanun koyucunun iradesine aykırı olan söz konusu Yönetmelik hükmünün Kanun metni ile uyumlu hale getirilmesi gerekir.

C. Gündemle bağlantısı. Genel kurulu toplantıya davet ilanı ile davet mektuplarında gündemin yer alması gerekir (TTK md. 414/1). Bu sayede pay sahipleri genel kurul toplantısına katılıp katılmama kararını özgürce verebilme ve katılacak iseler gerekli hazırlıkları yapabilme imkânı elde ederler³⁷. Kanundaki istisnalar saklı kalmak kaydıyla ister olağan ister olağanüstü genel kurul toplantısı olsun gündemde bulunmayan konular müzakere edilemez ve karara bağlanamaz (TTK md. 413/2). Böylece hukukumuzda “gündeme bağlılık ilkesi” kabul edilmiştir ve bu ilke gereğince genel kurul toplantısının gündemi önceden bellidir.

Kanun koyucu, çoğunluk ve azınlık arasındaki menfaat dengesini korumak amacıyla gündeme bağlılık ilkesine bazı istisnalar getirmiştir³⁸. Kuruluş veya sermaye artırımlarından doğan sorumluluğun ibrasının azlık tarafından engellenmesi, öğretide gündeme bağlılık ilkesinin istisnalarından biri olarak bazı yazarlarca kabul edilmiştir³⁹. Buna mukabil, kullanılacak azlık hakkı mevcut bir gündem maddesine bağlı veya onun doğal bir uzantısı ise genel kurulda görüşülebileceği ve bu nedenle de gerçekte gündeme bağlılık kuralının bir istisnasını teşkil etmediği ifade edilmiştir⁴⁰. Kanaatimizce ikinci görüşe üstünlük tanımak daha yerinde olacaktır, zira gerçekten de kuruluşta veya sermaye artırımında ibra mevcut bir gündem maddesi olarak var olacak ve azlığın olumsuz oy kullanarak ibrayı engellemesi, istisnadan ziyade, bu maddenin doğal bir uzantısı olarak ortaya çıkacaktır.

³⁶ RG. 28.11.2012, S. 28481. Kısaca “Bakanlık Temsilcileri Yönetmeliği” olarak anılacaktır.

³⁷ Erdoğan Moroğlu, Anonim Ortaklıkta Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü, 8. Bs., İstanbul, 2017, s. 105-106; Çamoğlu (Poroy/Tekinalp), Ortaklıklar Hukuku I, No. 695, s. 502.

³⁸ TTK md. 416/2 uyarınca, çağrısız toplanan genel kurulda, gündeme oybirliği ile madde eklenebilir; TTK md. 438/1 uyarınca, pay sahipleri, belirli olayların açıklığa kavuşturulması için özel bir denetimi gündemde yer almasına bile genel kuruldan isteyebilir; TTK md. 413/3 uyarınca, yönetim kurulu üyelerinin görevden alınmaları ve yenilerinin seçimi hususunda gündemde açık hüküm bulunmasa dahi görüşülüp karara bağlanabilir; TTK md. 364/1 uyarınca, yönetim kurulu üyeleri, gündemde ilgili bir maddenin bulunması veya gündemde madde bulunmasa bile haklı bir sebebin varlığı hâlinde, genel kurul kararıyla her zaman görevden alınabilirler; TTK md. 437/2 uyarınca, bir pay sahibine bu sıfatı dolayısıyla genel kurul dışında bir konuda bilgi verilmişse, diğer bir pay sahibinin istemde bulunması üzerine, aynı bilgi, gündemle ilgili olmasa da aynı kapsam ve ayrıntıda verilir.

³⁹ İmregün, AO, s. 119; Bahtiyar, s. 160; Mehmet Bahtiyar / Esra Hamamcıoğlu, Anonim Ortaklık Genel Kurul Toplantıları, İstanbul, 2014, s. 27, dn. 51.

⁴⁰ Moroğlu, Hükümsüzlük, s. 108-109.

V. İbra Kararının Alınmasındaki Sınırlamalar

Kurucular, yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerin kuruluştan ve sermaye artırımından doğan sorumluluklarının genel kurul kararıyla ibra edilmesine iki sınır getirilmiştir. Bunlardan birincisi süreye ilişkindir, ikincisi ise azlığın ibra oylamasında olumsuz oy kullanmamış olmasına ilişkindir.

1. Süre Sınırlaması ve Buna Aykırılığın Sonuçları

Kurucuların, yönetim kurulu üyelerinin ve denetçilerin, kuruluştan veya sermaye artırımından kaynaklanan sorumlulukları **dört yıl** geçmedikçe ibra yoluyla kaldırılmaz (TTK md. 559). Dört yıllık sürenin, kuruluştan doğan sorumluluk bakımından şirketin tescil tarihinden itibaren başlayacağı kanunda açıkça belirtilmiş olmakla birlikte sermaye artırımından doğan sorumluluk bakımından herhangi bir belirleme yapılmamıştır. Buradaki eksikliği, sermaye artırımının tescili tarihinden itibaren sürenin başlayacağı şeklinde tamamlamak gerekir⁴¹.

Dört yıllık süre boyunca kurucular ile yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerin kuruluştan ve sermaye artırımından doğan sorumlulukları hakkında genel kurul tarafından ibra kararı alınması mümkün değildir. Aksi durumda bu karar şirketi bağlamaz, ayrıca sorumlular bu ibra kararına dayanarak sorumlu olmadıklarını iddia edemezler⁴².

Dört yıllık yasaklılık süresinde alınmış olan ibra kararının geçersizliğinin türü ise öğretide tartışmalıdır. Mülga TTK döneminde öğretide, yasağa rağmen yapılan ibra işleminin mutlak veya nisbi butlanla malul sayılması ihtimalleri ikili ayırım yapılarak incelenmiştir. İbra işleminin mutlak butlanla sakat olduğu durumda, bunun sonradan icazet yoluyla geçerli kılınmasının mümkün olmayacağı ifade edilmiştir. Nisbi butlanla sakat olduğunun kabul edildiği durumda ise, dört yıllık yasaklılık süresi sona erdikten sonra bu işleme genel kurul tarafından icazet verilebileceği savunulmuş ve ardından genel kurulda alınacak olan icazet kararına sermayenin onda birini temsil eden azlık pay sahiplerinin muhalefet etmemiş olması gerektiği savunulmuştur⁴³. Dört yıllık ibra yasağı sona erdikten sonra genel kurulun yine azlığın muhalefetine bulunmaması şartıyla bir ibra kararı alması mümkün iken neden icazetten bahsedildiği net değildir.

Kanaatimizce yasağa rağmen alınan ibra kararının geçersizlik türünü belirlerken TTK md. 559 hükmünün *ratio legis*inden hareket etmek gerekir. Kurucular ile yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerin kuruluştan itibaren belli bir süre etkin olabilecekleri ihtimalinin yüksek olması dikkate alınarak getirilen dört yıllık ibra yasağı mutlak emredici hüküm niteliğindedir ve dolayısıyla yasağa rağmen alınan ibra kararlarının butlan yaptırımına

⁴¹ Erdoğan Moroğlu, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu Değerlendirme ve Öneriler, 8. Bs., İstanbul, 2016, s. 350; Kendigelen, İlk Tespitler, s. 468; Bahtiyar, s. 403; Bilgili/Demirkapı, s. 604, dn. 1712.

⁴² Domanıç, Mesuliyet, s. 83; Domanıç, TTK Şerhi-II, s. 403; Atan, s. 68; Aytac, s. 106; Üçışık/Çelik, s. 579; Çelik, s. 121-122; Şener, s. 337.

⁴³ Domanıç, Mesuliyet, s. 85; Domanıç, TTK Şerhi-II, s. 405-406; Atan, s. 68.

tabi olmasının kabulü gerekir⁴⁴. Zira iptali kabil bir genel kurul kararının üç aylık dava açma süresine tabi olduğu, bu üç aylık hak düşürücü süre sonunda dava açılmadığı takdirde kararın sihhat kazanacağı ve ibra kararlarının şirketin dava hakkını ortadan kaldırdığı hususları göz önüne alındığında, iptal edilebilirlik yaptırımı, kanun koyucunun dört yıllık ibra yasağıyla korumayı hedeflediği menfaati sağlamamaktadır. Ayrıca kanun koyucu, dört yıllık süre boyunca TTK md. 559 hükmünde öngörülen sorumlular hakkında ibra kararı almayı, tasarruf yetkisine sınır getirerek adeta şirketin ehliyet sınırları dışına çıkarmıştır. O halde şirketin ehliyet sınırları dışındaki bir işlemin genel kurul kararıyla yapılması ise butlanla batıl olmalıdır. Bu noktada önemle vurgulamalıyız ki, şirketin kuruluşundan veya sermaye artırımından itibaren dört yıllık süre içinde yapılan bir olağan genel kurul toplantısında, yönetim kurulu üyelerinin ibrası gündem maddesi olarak bulunacaktır ve ibra kararı alınırken kuruluş işlemleri veyahut sermaye artırım işlemleri istisna edilmeyebilecektir. Bu ihtimalde kuruluş işlemleri veya sermaye artırım işlemleri bakımından ibranın kısmi butlanla batıl olması ve bu işlemler dışındaki faaliyetler bakımından ise ibranın ayakta tutulması gerekir. Diğer bir deyişle, genel kurul toplantısının, şirketin kuruluşundan veya sermaye artırımından itibaren dört yıllık süre zarfında yapıldığı ve içerik bakımından herhangi bir belirleme yapılmaksızın genel bir ibraya ilişkin gündem maddesinin bulunduğu durumda, alınan ibra kararı kuruluş veya sermaye artırım işlemleri bakımından kısmi butlan yaptırımına tabi tutulmalıdır.

Bunun yanı sıra eTTK döneminde, dört yıllık süre sınırlaması içinde alınmış olan ibra kararının, söz konusu sürenin dolmasından önce açılmış fakat henüz mahkeme kararına bağlanmamış bir sorumluluk davasına etki etmesinin mümkün olup olmadığı tartışılmıştır. Diğer bir deyişle zamansız yapılan bir ibra muamelesinin dört yıllık süre sonunda geçerlilik kazanıp kazanmayacağı hususu irdelenmiştir. Bu kapsamda, dört yıllık yasaklılık süresinde alınmış olan ibra kararının, yine bu süre zarfında ikame edilen fakat henüz sonuçlanmayan sorumluluk davası bakımından geçerli sonuç doğurması gerektiği öğretilmiş savunulmuştur. Zira eTTK md. 310 (TTK md. 559) hükmünde aranan şartın, esasen ibra kararının dört yıllık zaman dilimi geçtikten sonra alınmış olmasını teşkil ettiği; her ne kadar sorumluluk davası yasaklılık süresinde açılmış olsa da, bu sürenin bitmesinden sonra davanın mutlaka mahkeme önünde çekişmeli yargı usulü çerçevesinde sonlandırılması gerektiği, kanundaki diğer şartlara uygun olarak alınmış ibra kararının sonuçlarını doğurmasıyla da davanın sonlandırılabilmesi ve nihayet bu durumun da ibra hakkında dört yıllık süre sınırlaması öngören kanun koyucunun güttüğü amaçla çelişki arz etmediği ifade edilmiştir⁴⁵. Bu minvalde yasaklılık süresinde alınan ibra kararının butlan yaptırımına tabi olduğu görüşümüzden hareketle, zamansız alınan ibra kararına dört yıllık süre sona erdikten sonra bu süre zarfında açılmış olan sorumluluk davasını sonlandırabilecek şekilde

⁴⁴ Yaptırımın butlan olması gerektiği yönünde ayrıca bkz. Oğuz İmregün, Anonim Şirketlerde Pay Sahipleri Arasında Umumi Heyet Kararlarından Doğan Menfaat İhtilafı Ve Bunları Telif Çareleri, İstanbul, 1962, s. 55; Çelik, s. 122 ve 221; Pulaşlı, No. 58-113; s. 1975.

⁴⁵ Domaniç, Mesuliyet, s. 84; Domaniç, TTK Şerhi-II, s. 404-405; Atan, s. 68; Çelik, s. 123.

sıhhat kazandırılması mümkün değildir. Zira kanun koyucu ibra yasağı süresi sona erdikten sonra dahi TTK md. 559 hükmünde zikredilen sorumluların şirket üzerinde etki ve nüfuzlarının devam etmesi ihtimaline binaen bir azlık hakkı tesis etmiştir. Bu sayede dört yıllık ibra yasağı süresine iyileştirici yani hukuki sakatlıkları onaran bir etki atfetmek, hem genel kurul kararlarının hükümsüzlüğü sistemiyle hem de azlık hakkının koruduğu menfaatle bağdaşmayan sonuçlar doğuracaktır.

Son olarak bu dört yıllık süre boyunca açık ibra (TTK md. 409/1 ve md. 558) veya örtülü ibra (TTK md. 424) kararı alınması suretiyle kuruluştan veya sermaye artırımından kaynaklanan sorumluluklar kaldırılamaz; ancak kuruluştan veya sermaye artırımından doğan sorumluluklar dışındaki işlemler bakımından sorumlular hakkında açık veya örtülü ibra kararlarının alınması mümkündür⁴⁶.

2. Azlığın Olumsuz Oy Kullanmaması

A. Azlığa tanınan imkânın amacı. Kurucular ile yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerin ilk kuruluş zamanlarındaki kuvvetli ve hâkim durumunun, dört yıllık bir müddet sonra zayıflayacağı düşüncesiyle hareket eden kanun koyucu, ibra yasağını kaldırmayı uygun bulmuştur. Ancak söz konusu kişiler hakkında yapılacak ibra oylamasında olağan nisabın kolayca sağlanacağı ve ilk zamanlardaki tehlikenin azaldığı fakat tamamen ortadan kalkmadığı kanaatinden hareketle, şirket tarafından ibra hakkının kullanılmasını -tabiri caizse- adeta veto hakkına sahip azlığın iradesine tabi kılmıştır. Böylece ortalama bir yolla, şirkete karşı kuruluştaki veya sermaye artırımındaki aksaklıklar sebebiyle sorumlu olan kişilerin menfaatleri telif edilmeye çalışılmıştır⁴⁷.

⁴⁶ Ansay, s. 421; Aytac, s. 106; Üçışık/Çelik, s. 579; Çelik, s. 121.

⁴⁷ Domaniç, Mesuliyet, s. 81; Domaniç, TTK Şerhi-II, s. 402.

B. Azlığa tanınan imkânın hukuki niteliği.

a. Azlık hakkı kavramı. Anonim şirketler hukukuna hâkim olan çoğunluk ilkesinin sakıncalarını bertaraf etmek ve şirket bünyesindeki çeşitli menfaat grupları arasında olumlu bir denge kurmak amacıyla belirli orandaki pay sahiplerine bazı haklar bahşedilmiştir⁴⁸. Bu haklar olumlu ve olumsuz azlık hakları olarak iki grupta incelenmektedir⁴⁹. Olumlu azlık hakları, oylarını veya irade beyanlarını belli bir amaca yöneltmek suretiyle şirket adına olumlu bir işlemde bulunabilme olanağını içine alan haklardır^{50, 51}. Olumsuz azlık hakları ise, anonim şirket genel kurulunda lehe oy vermemekle kararın oluşmasına engel olunabilmesidir⁵².

b. Tartışma: TTK md. 559 hükmünde azlığa tanınan imkân hak mıdır? İbraya engel olma hakkının bu ikili ayrımındaki yeri ve niteliği, öğretide süregelen derin tartışmalara konu olmuştur. Bir görüşe göre; gerek madde metinlerinden gerekse hakkın kullanılış usulünden anlaşıldığı üzere, diğer tüm azlık haklarının bünyesinde bir talep hakkını barındırdığı, oysa ibraya engel olma imkânının azlığın iradesine bağlı olarak sonuç doğurduğu ve bir takip kabiliyeti olmadığı gerekçesiyle, teknik anlamda bir azlık hakkı teşkil etmediği ifade edilmiştir⁵³. İkinci görüşe göre ise; bu imkânın teknik anlamda bir azlık hakkı olmadığı kabul edilmekle birlikte, bu hükmün karar nisaplarına ilişkin olduğu ve burada “engelleyici azlık” olarak adlandırılan azlığın engel olması durumunun varlığı savunulmuştur⁵⁴. Son olarak baskın görüşe göre ise, ibrayı engelleme imkânı, bir olumsuz azlık hakkıdır⁵⁵.

⁴⁸ **Birsel**, s. 625; Poroy (Tekinalp/Çamoğlu), Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, No. 750, s. 396; Ayşe Sumer, Anonim Ortaklıklarda Azınlık Haklarının Korunması ve Anonim Ortaklığın Haklı Nedenle Feshi, İstanbul, 1991, s. 11; Seda Ulaş Kısa, “Anonim Ortaklıkta Yaşanan Çıkar Çatışmasının Azınlıkta Kalanlara Zarar Vermemesi İçin Öngörülen Hukuki Araçlar”, Prof. Dr. Ünal Tekinalp’e Armağan, İstanbul 2003, s. 522.

⁴⁹ Bunun yanı sıra azlık haklarının genel kurul sırasında kullanılan veya genel kurul dışında kullanılan şeklinde ikili ayrıma tabi tutularak sınıflandırıldığı da görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Kayar**, s. 36; **Mehmet Helvacı**, “Anonim Ortaklıkta Ticaret Kanununun Kaynaklanan Azınlık Haklarının Hukuki Niteliği ve Tanımı”, Prof. Dr. Oğuz İmregün’e Armağan, İstanbul, 1998, s. 300.

⁵⁰ **İmregün**, AO, s. 309; **İmregün**, Menfaat, s. 60; **Birsel**, s. 632 ve s. 639; Poroy (Tekinalp/Çamoğlu), Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, No. 756, s. 398; Sumer, s. 12.

⁵¹ Ticaret hukuku sistemi içerisinde bulunduğu öğretide oybirliğiyle kabul edilen olumlu azlık hakları; azlığın genel kurulu toplantıya davet ve gündeme madde eklenmesini talep hakkı (TTK md. 411-412, md.), azlığın mahkemeden denetçi atanmasını talep hakkı (TTK md. 399/4), azlığın bilanço görüşmelerinin ertelenmesini talep hakkı (TTK md. 420), azlığın özel denetçi talep hakkı (TTK md.438-439-440), azlığın nama yazılı pay senetlerinin bastırılmasını talep hakkı (TTK md. 486), azlığın haklı nedenle feshi talep hakkı (TTK md. 531) şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca Bakanlık Temsilcileri Yönetmeliği md. 32/3 hükmünde azlığın Bakanlık Temsilcisi görevlendirilmesine dair talep hakkı düzenlenmiştir.

⁵² **İmregün**, AO, s. 309; **İmregün**, Menfaat, s. 48; **Birsel**, s. 631; Poroy (Tekinalp/Çamoğlu), Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, No. 754, s. 397-398; **Sumer**, s. 12 ve 18. Ağırlaştırılmış yetersayıları bir olumsuz azlık hakkı olarak değerlendiren görüş hakkında bkz. **Birsel**, s. 632; **İmregün**, AO, s. 310-311; **Sumer**, s. 18 vd.; **Pulaşlı**, No. 39-22; s. 1420; **Bahtiyar**, s. 307.

⁵³ Helvacı, Azınlık Hakları, s. 299, 307, 308; Alihan Aydın, “Anonim Ortaklıkta Çoğunluk Pay Sahiplerinin Azınlığa Karşı Korunması”, Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul, 2001, s. 30.

⁵⁴ **Ali Dural**, “Anonim Şirkette Olumsuz Azınlık Hakları Düzenlemesi”, Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaş Günü Armağanı, 2001, s. 187 ve dn. 27’deki yazarlar (**Ünal Tekinalp/ Ömer Teoman**, “Der Minderheitenschutz im Türkischen Aktienrecht”, I. Avusturya-Türk Hukuk Haftası, İstanbul, 1983, s. 90).

⁵⁵ **İmregün**, Menfaat, s. 54; **Birsel**, s. 637; **Aytaç**, s. 107; **İmregün**, AO, s. 311; **Poroy** (Tekinalp/Çamoğlu), Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, No. 755, s. 398; **Kayar**, s. 62-63; **Sumer**, s. 22; **Ulaş Kısa**, s. 523.

b.a. Azlık hakkı olmadığı yönündeki görüşe tenkit. Azlık hakları, sermayenin belirli bir oranını temsil eden pay sahiplerine, çoğunluk gücüne karşı korunma amacıyla tanınan bazı haklar olup, muhakkak bir talep veya dava yetkisi vermek zorunda değildir. Azlığın ibrayı engelleme hakkının bünyesinde bir talep hakkını barındırmadığı gerçektir. Ancak bu durum, ibraya engel olma hakkının azlık hakları kategorisi altında zikredilmesine mâni teşkil etmemektedir. Kaldı ki bu hak, zaten sahibine talep yetkisi vermediği için diğer azlık haklarından ayrılarak olumsuz olarak nitelenen azlık hakları kategorisine dahil edilmektedir.

b.b. Nisaplara ilişkin olduğu yönündeki görüşe tenkit. Öncelikle nisapların, genel kurul kararıyla olan ilişkisini ortaya koymak gerekmektedir. Kanuni nisap ile esas sözleşmesel nisaba aykırı olarak alınan genel kurul kararının yoklukla malul olduğu hem öğretide⁵⁶ hem de Yargıtay kararlarında⁵⁷ kabul edilmektedir. Zira şirketin iradesini teşkil eden genel kurul kararı, kurulu oluşturan pay sahipleri veya temsilcilerin irade beyanlarının tezahürü olan oylarıyla meydana gelir. Dolayısıyla irade açıklamasının yönünü belirleyen nisaplar, genel kurul kararının olmazsa olmaz mevcudiyet şartıdır. Bu nisaplar salt veya ağırlaştırılmış oy çokluğu şeklinde olabileceği gibi, kanunun izin verdiği ölçüde daha düşük nisap şeklinde de olabilir. Her ne oranda olursa olsun bu noktada önemli olan husus bir nisabın varlığı ve bu nisaba uygun olarak genel kurul kararının alınmasıdır⁵⁸.

Bu bağlamda kuruluşun veya sermaye artırımından doğan sorumluluklar hakkında alınacak ibra kararlarında, olağan toplantı ve karar nisaplarına uyulması gerektiğini yukarıda belirttik⁵⁹. Diğer bir deyişle sermayenin en az dörtte birini karşılayan payların sahiplerinin veya temsilcilerinin varlığıyla genel kurul toplanacak ve kuruluşun veya sermaye artırımından kaynaklanan ibra kararı, toplantıda hazır bulunan oyların çoğunluğuyla alınacaktır, meğerki sermayenin onda birini temsil eden azlık pay sahipleri bu karara muhalefet etmiş olsun. Örneğin, genel kurul sermayenin yüzde yüzünü temsil eden pay sahiplerinin katılımıyla toplanmış olsun,

⁵⁶ **Poroy (Tekinalp/Çamoğlu)**, Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, No. 721, s. 382; **İsmail Kırca (Feyzan Hayal Şehirali Çelik/Çağlar Manavgat)**, Anonim Şirketler Hukuku C. 2/2, Ankara, 2016, s. 10; **Bahtiyar**, s. 198; **Şener**, s. 526; **Bilgili/Demirkapı**, s. 343. Buna mukabil, kanuni veya esas sözleşmesel olup olmadığına bakılmaksızın nisaplara aykırılığın yaptırımının iptal olduğu yönünde bkz. Moroğlu, Hükümsüzlük, s. 140-145. Öte yandan kanuni nisaplara aykırılığın yokluk ve esas sözleşmesel nisaba aykırılığın ise iptal yaptırımına tabi olduğu görüşü için bkz. **İmregün**, AO, s. 162; Pulaşlı, No. 29/488 vd.; **Bilgili/Demirkapı**, s. 343 ve 352.

⁵⁷ Yargıtay HGK. 20.11.2002, E. 11-825, K. 998 sayılı kararı (**Erdoğan Moroğlu/Abuzer Kendigelen**, İçtihatlı Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, 10. Bs., İstanbul, 2014, s. 314); Yargıtay HGK. 12.03.2008, E. 11-246, K. 239 sayılı kararı ve Yargıtay 11. HD. 01.10.2001, E. 7442, K. 7269 sayılı kararı (Moroğlu, Hükümsüzlük, s. 142).

⁵⁸ Bu sebeple, “salt oy çokluğundan daha zayıf nisaplarla da bütün pay sahiplerini bağlayan genel kurul kararlarının alınabileceği hallerin yanında düzenlenmiş bulunduğu hareketle salt veya ağırlaştırılmış bir oy çokluğunun genel kurul kararının mevcudiyet şartı olmadığı” görüşüne katılmıyoruz. Ayrıntılı bilgi için bkz. Moroğlu, Hükümsüzlük, s. 145. Ayrıca yazar tarafından, salt oy çokluğundan daha zayıf nisaplarla da bütün pay sahiplerini bağlayan genel kurul kararlarının alınabileceği hallerin yanında düzenlenmiş bulunduğu belirtildikten sonra, TTK md. 559 uyarınca esas sermayenin onda birini temsil eden oy azlığı ile genel kurulda red kararının alındığının örnek verilmesi ciddi bir çelişkidir. Zira tüm pay sahiplerinin katıldığı bir genel kurul toplantısında kuruluşun ve sermaye artırımından doğan sorumluluğun ibra oylamasında alınması gereken nisap sanılanın aksine salt çoğunluktan daha zayıf bir nisap olmayıp, aksine çoğu zaman yüzde doksandan da fazla bir nisabı gerektirecek niteliktedir.

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için yukarıda bkz. IV. 2. B. Uygulanacak Nisap.

toplantıda hazır bulunanların da yüzde altmış (%60) olumlu oyuyla ibra kararı almış olsun. Olumlu oy kullanmamış olan yüzde kırkı (%40) temsil eden pay sahipleri mercek altına alındığında, bunların hepsinin olumsuz oy kullanmış olduğu varsayımda azlığın ibra kararının alınmasını engellediği sonucuna varılacaktır, oysa bunların yüzde otuzbirinin (%31) çekimser oy kullanmış, yüzde dokuzunun (%9) olumsuz oy kullanmış olduğu varsayımda ise, ibra kararı geçerli bir şekilde alınmış olacaktır. Görüldüğü üzere azlığın ibraya engel olma hakkı, nisaplara ilişkin bir olgu olarak nitelendirilemez, olsa olsa duruma göre nisaplar üzerinde veto hakkına benzer şekilde bir etki oluşturduğu söylenebilir. Netice itibarıyla anonim şirketler hukukunda bazı hususlarda nitelikli çoğunluğun arandığı emredilmesine rağmen, kuruluşta veya sermaye artırımında ibra meselesinde nitelikli çoğunlukla kararın alınması değil nitelikli azınlıkla kararın reddedilmemesi aranmaktadır⁶⁰.

b.c. Görüşümüz. Sağladıkları yetkisinin içeriğine göre haklar; yararlanma hakları ve düzenlenme hakları olarak ikiye ayrılırlar⁶¹. Yararlanma hakları, hak sahibine belirli bir değer veya menfaatten yararlanma yetkisi tanıyan, başkalarına da bu yararlanmayı mümkün kılacak yükümlülükler öngören ve hak sahibine başkalarına karşı ileri sürülebilecek talep yetkisi içeren haklardır. Düzenlenme hakları ise, hak sahibine başkalarıyla olan ilişkilerini biçimlendirme yetkisi tanıyan fakat belirli bir değer veya menfaatten doğrudan yararlanma imkânı ve buna ilişkin bir talep yetkisi içermeyen haklardır⁶². Düzenlenme haklarının tipik örneği yenilik doğuran haklar olup, tek taraflı bir irade beyanıyla somut bir hukuki ilişkiye biçim verme gücü taşırlar ve kullanılmakla yeni bir durumun ortaya çıkması sonucunu doğururlar. Ortaya çıkan yeni durum, yeni bir hukuki ilişkinin kurulmasını sağlıyorsa kurucu yenilik doğuran hak, mevcut bir hukuki ilişkinin değiştirilmesine sebep oluyorsa değiştirici yenilik doğuran hak veya sona erdiriyorsa bozucu yenilik doğuran hak olarak adlandırılır. Hak sahibinin doğrudan doğruya karşı tarafa yönelttiği tek taraflı irade beyanıyla kullanılır ve sonuç meydana geldikten sonra kural olarak geri dönülemez⁶³.

Bu eksenle kuruluşta veya sermaye artırımından doğan sorumluluklar bakımından ibraya engel olma hakkı incelendiğinde, genel kurulun iradesi TTK md. 559 uyarınca sorumluları ibra etmeye yönelik olabilir, ancak azlığın genel kurulda olumlu oy veren pay sahiplerine karşı yönelttiği tek taraflı irade açıklamasıyla yani karara muhalif kalmasıyla, genel kurulun ibra iradesi üzerinde bozucu yenilik doğuran sonuç (etki) oluşturacaktır. Diğer bir deyişle, ibraya engel olma hakkı genel kurul kararına biçim

⁶⁰ Domanıç, Mesuliyet, s. 93; Domanıç, TTK Şerhi-II, s. 410.

⁶¹ Mustafa Dural/Suat Sarı, Türk Özel Hukuku Temel Kavramlar ve Medeni Kanununun Başlangıç Hükümleri, C. 1, 10. Bs., İstanbul, 2015, s. 177; Eren, s. 47. Bunun yanı sıra kullanılmasının etkisi bakımından hakları, alelade haklar ve yenilik doğuran haklar şeklinde ikili ayrıma tabi tutan görüş hakkında ayrıca bkz. M. Kemal Oğuzman/ Nami Barlas, Medeni Hukuk Giriş, 15. Bs., İstanbul, 2008, s. 142.

⁶² Dural/Sarı, s. 177-178; Eren, s. 47.

⁶³ Dural/Sarı, s. 179-183; Eren, s. 61-64; Oğuzman/Barlas, s. 142-146; Vedat Buz, Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar, Ankara, 2005, s. 55 vd.

verme gücünü haiz bozucu bir yenilik doğuran hak olup, bir kez kullanılmakla yöneldiği sonucu yani ibra kararının alınmasını önlemektedir.

Netice itibarıyla kuruluş veya sermaye artırımında ibranın engellenmesi hakkı, olumsuz bir azlık hakkı olup, nitelikli bir çoğunlukla karar alınmasından ziyade nitelikli azınlıkla kararın reddedilmesi sonucunu doğuran bozucu yenilik doğuran bir haktır.

C. Hakkın kullanım şekli (Muhelif olma halinin tespiti). İbraya engel olma hakkı, kapalı anonim şirketlerde esas sermayenin en az onda birine, halka açık anonim şirketlerde ise ödenmiş sermayenin en az yirmide birine sahip pay sahiplerini oluşturan azlık tarafından kullanılmaktadır (TTK md. 559). Azlık oranının tespit edildiği madde metnindeki esas sermaye ifadesi hatalıdır, bunun yerine sadece “sermaye” veya “esas veya çıkarılmış sermaye” denmesi yerinde olacaktır⁶⁴.

İbranın engellenmesi hakkı mutlak bir hak olup, esas sözleşme ile bertaraf edilemez ve daraltılamaz⁶⁵. Hakkın daraltılamayacağı ifadesiyle kastedilen, halka kapalı anonim şirketlerde yüzde on halka açık şirketlerde ise yüzde beş sermayeyi temsil edenlerin haiz olduğu ibraya engel olma hakkının daha yüksek oranda sermayeyi temsil edenlere tanınamayacağıdır. Özetle, ibraya engel olma hakkını haiz azlığı tespit eden oran, esas sözleşmeyle daha yüksek bir orana tabi kılınmaz, aksi takdirde azlık hakkının kapsamı kanunun amacına aykırı olarak daraltılmış olur.

Azlığın genel kurulu toplantıya davet hakkının düzenlendiği TTK md. 411 (eTTK md. 366) hükmündeki esas sözleşmeyle, çağrı hakkının daha az sayıda paya sahip pay sahiplerine tanınabileceği ifadesinden hareketle, diğer azlık hakları için buradaki oranın hiçbir şekilde değiştirilemeyeceği, eski TTK dönemindeki öğreti tarafından ileri sürülmüştür⁶⁶. Öte yandan hâkim görüşe göre bu hükmün, diğer tüm azlık hakları bakımından kıyasen uygulanabileceği, dolayısıyla azlık oranının indirilebileceği kabul edilmiştir⁶⁷. Meri kanun bakımından mesele incelendiğinde ise; TTK md. 340 emredici hükümler ilkesi uyarınca kanunun açıkça cevaz vermediği hallerde düzenleme yapılamayacağı da dikkate alındığında, azlığın genel kurulu toplantıya davet hakkı dışındaki hakları bakımından esas sözleşme ile azlık oranının indirilemeyeceği sonucuna varmaktayız⁶⁸.

İbraya engel olma hakkının kullanılmasında, esas sermayenin onda birini, halka açık anonim şirketlerde ise yirmide birini temsil eden pay sahiplerinin çekimser kalmaları yeterli olmayıp açıkça olumsuz oy vermeleri şarttır⁶⁹. Kanunda, yüzde

⁶⁴ Bahtiyar, s. 403; Bilgili/Demirkapı, s. 605, dn. 1713.

⁶⁵ Domaniç, Mesuliyet, s. 93; Domaniç, TTK Şerhi-II, s. 410; Aytaç, s. 107; Sumer, s. 22.

⁶⁶ İmregün, Menfaat, s. 82; İmregün, AO, s. 325.

⁶⁷ Domaniç, Mesuliyet, s. 93; Domaniç, TTK Şerhi-II, s. 410; Helvacı, Azınlık Hakları, s. 302; Dural, s. 181.

⁶⁸ İbrayı engelleme hakkını haiz azlığın oranının esas sözleşme ile indirilebileceği görüşü hakkında ayrıca bkz. Pulaşlı, No. 39-24, s. 1421.

⁶⁹ Domaniç, Mesuliyet, s. 93; Domaniç, TTK Şerhi-II, s. 410; Aytaç, s. 107; Sumer, s. 22; Şener, Sulh Veya İbra, s. 93.

onluk sermayeyi temsil eden oyların, ibra kararının alınmasına muhalif kalmaları halinde kararın alınmayacağı emredildiğinden, bu oyların sadece çekimser kalmaları, genel kurulda sağlanan karar nisabının oluşmasına etki etmez. Nihayet burada nitelikli nisaplarla alınması gereken bir genel kurul kararından değil, nitelikli azınlıkla kararın reddedilmemesi hali söz konusudur.

Azlığın ibraya engel olma hakkını kullanabilmesi için olumsuz oy kullanmış olmasının yeterli olmadığı, ayrıca bu durumu tutanağa geçirtmesi gerektiği de ileri sürülmüştür⁷⁰. Kanaatimizce azlığın ibraya engel olma hakkını kullanması için olumsuz oy vermesi ve halka kapalı anonim şirketlerde esas sermayenin yüzde onu, halka açık anonim şirketlerde ise yüzde beşi oranında pay sahiplerinin olumsuz oy kullanmış olduğu halinin, tutanaktan oransal olarak anlaşılması yeterlidir. Olumsuz oy kullanan pay sahiplerinin isimlerinin veya bu hakkı kullandıklarının açıkça ve ayrıca tutanağa yazılmasını yani muhalefet şerhini aramak, azlığın hakkını kullanmasını zorlaştıracak nitelikte olup, pratik bir fayda taşımamaktadır.

D. Hakkın kullanılmasının sonuçları ve aykırılığın yaptırımı. Azlığın ibra oylamasında olumsuz oy vermesiyle, ibra kararının genel kurul tarafından onaylanmamış sayılacağı düzenlenmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere ibra kararı alma yetkisi münhasıran genel kurula ait olduğundan, bizzat o işlemi yapmaya yetkili organın onayından bahsedilemez⁷¹. Bu sebeple bu hükmü azlık pay sahiplerinin ibra oylamasında olumsuz oy kullanması üzerine genel kurulun “ibra etmeme kararı” aldığı yani “olumsuz bir karar” aldığı şeklinde anlamak gerekir.

Azlığın olumsuz oy kullanmak suretiyle ibrayı engellediği durumda ilgililer, ancak mahkemeye başvurup, ibra davası yoluyla sorumluluktan kurtulabilirler⁷².

Azlığın ibrayı engelleme hakkını kullanmasına rağmen genel kurul toplantı tutanağına ibra kararı alındığının yazılması halinde bu kararın yaptırımı öğretide tartışmalıdır. Bir görüşe göre, kararın yoklukla sakatlanmış olduğu ve azlık pay sahiplerinin olumsuz oy kullanmalarına rağmen alınan bu ibra kararının oluşmadığının tespitinin mahkemeden istenebileceği ileri sürülmüştür⁷³. Diğer bir görüşe göre ise, azlığın muhalefetine rağmen ibra kararı alınırsa bunun iptal edilebilirlik yaptırımına tabi olması gerektiği savunulmuştur⁷⁴. Kanaatimizce azlığın muhalefetine rağmen genel kurul tarafından alınan ibra kararı, dört yıllık ibra yasağına rağmen alınan ibra kararından farklılık arz etmektedir. Şöyle ki kanun koyucu, şirketin tasarruf yetkisine getirmiş olduğu sınırlamayı dört yıllık sürenin sona ermesiyle birlikte kaldırmış ve şirketin artık buna ehil olduğunu düzenlemiştir. Ancak bir yandan da

⁷⁰ İmregün, AO, s. 87; Çelik, s. 170.

⁷¹ Ayrıntılı bilgi için yukarıda bkz. IV. 2. A. Yetkili Organ: Genel Kurul.

⁷² İmregün, AO, s. 87; Aytaç, s. 107; Çelik, s. 124.

⁷³ Helvacı, Azınlık Hakları, s. 305.

⁷⁴ İmregün, Menfaat, s. 55; Aytaç, s. 199-200; Sumer, s. 22; Çelik, s. 221.

kurucular ile yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerin hala şirket üzerindeki etki ve nüfuzlarının devam etmesi ihtimalini bertaraf etmek adına azlık pay sahiplerine bir hak bahşetmiştir. Koruduğu menfaatten hareketle azlığın ibrayı engelleme hakkını kullanmasına rağmen yapılan ibra işleminin, bu noktada nisbi emredici hükümlere aykırılık teşkil ettiği ve iptali kabil bir karar olması gerektiği sonucuna varmaktayız.

VI. Değerlendirme

TTK md. 559 hükmünde düzenlenen kuruluştan veya sermaye artırımından doğan sorumluluklar bakımından kurucular ile yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerin ibrası, şirketler hukuku anlamındaki ibranın özel bir görünümüdür. Hükmün konuluş amacı, bahsi geçen kişilerin şirketin kuruluşundan sonra belli bir süre daha şirket üzerindeki etki ve nüfuzlarını doğal olarak sürdürme ve bu konum sebebiyle şirket menfaatlerine aykırı hareket etme ihtimallerinin engellenmesidir. Bu bağlamda şirketin tasarruf yetkisi, kurucular ile yönetim kurulu üyeleri ve denetçiler bakımından dört yıllık süreyle sınırlandırılmış ve ibra yasağı getirilmiştir. Bu süre sona erdiğinde ise, sorumluların üstün konumlarını devam ettirme olasılığına binaen önleyici etkisi olan olumsuz bir azlık hakkı tesis edilmiştir.

Kuruluştan veya sermaye artırımında ibranın kişi bakımından kapsamı kurucular, yönetim kurulu üyeleri ve denetçiler şeklinde *numerus clausus* olarak belirlenmiştir. Belgelerin ve beyanların kanuna aykırı olmasından doğan zararlar bakımından bunlara katılan üçüncü kişilerin de sorumlu olacağı TTK md. 549 hükmünde vurgulanmıştır ancak bu kişiler TTK md. 559 hükmünde sayılmadığından “katılanlar” hakkında kuruluştan veya sermaye artırımında ibranın uygulanma olanağı yoktur. Bunun yanı sıra TTK md. 337/2 hükmü uyarınca hesabına kuruluş işlemi yapılan arkadaki kişiler, kurucuların tabi oldukları sorumluluk rejimine tabi kılındığından, bunlar hakkında TTK md. 559 hükmü uygulanacaktır. Denetçinin sorumluluğunun genel olarak düzenlendiği TTK md. 554 hükmünden hareketle, hem şirketin hem şirketler topluluğunun bağımsız denetçileri ve özel denetçileri hakkında TTK md. 559 hükmünün uygulanacağı sonucuna varmaktayız.

Kuruluş veya sermaye artırımında ibra kararını alma yetkisi münhasıran genel kurula ait olup, bu karar hakkında olağan nisaplar geçerli olacaktır. Genel ibra bakımından söz konusu olan oydan yoksunluk halleri ile oyda imtiyazın etkisizleşeceği haller kuruluştan veya sermaye artırımında ibra hakkında da uygulanacaktır.

Kanun koyucu tarafından kuruluş veya sermaye artırımından kaynaklanan sorumluluklar hakkında alınacak ibra kararına, dört yıllık ibra yasağı ve azlığın ibraya engel olma hakkını kullanmamış olması şeklinde iki sınır getirilmiştir. Dört yıllık ibra yasağı mutlak emredici hüküm niteliğinde olup, bu süre sona ermeden alınan ibra kararları şirketi bağlamayacağı gibi, hakkında ibra kararı alınan kişiler de

bu karara dayanamazlar. İbra yasağıyla şirketin tasarruf yetkisine, yani ehliyetine, bir sınırlama getirildiğinden geçersizlik türünün butlan olduğunun kabulü gerekir. Bunun yanı sıra azlığın muhalefetine rağmen alınan genel kurul kararı yaptırım bakımından farklılık arz etmektedir. Şöyle ki dört yıllık sürenin dolmasıyla ibra yasağı sona erer ve şirket ibra kararı alma hususunda artık ehil olur. Her ne kadar kurucuların, yönetim kurulu üyelerinin ve denetçilerin kuruluş ve sermaye artırımını işlemleri bakımından üstün konumları zayıflasa da, etkileri devam edeceğinden kanun azlığa ibraya engel olma hakkı tanımıştır. Kanun koyucunun koruduğu menfaat açısından nisbi emredici hükümlere aykırılık söz konusudur ve iptal yaptırımına tabi tutulmalıdır.

Dört yıllık süre sona erdikten sonra şirketin tasarruf yetkisine getirilen sınırlama kalkacak ve geçerli bir ibra kararı almak mümkün hale gelecektir, meğerki halka kapalı anonim şirketlerde sermayenin yüzde onunu, halka açık anonim şirketlerde ise yüzde beşini temsil eden pay sahipleri olumsuz oy kullanmış olsun. Azlığa tanınmış olan bu hak her ne kadar bünyesinde bir talep veya dava yetkisi barındırmasa da diğer azlık haklarıyla birlikte sınıflandırılmasında bir beis bulunmamaktadır. Kaldı ki zaten talep hakkı sağlamamasından ve ibra oylamasına sadece muhalefet etme suretiyle kullanılmasından ötürü, olumsuz bir azlık hakkı olarak nitelendirilmektedir. Öte yandan azlığın ibraya engel olma hakkı, kuruluş veya sermaye artırımından kaynaklanan ibra kararlarını nitelikli nisapla alınacak kararlar haline getirmez. Özetle, kuruluş veya sermaye artırımında ibra kararlarında nitelikli nisaplara uyulmuş olması değil, “nitelikli azınlıkla kararın reddedilmemiş olması” aranmaktadır. Nihayet azlığın ibraya engel olma hakkı, hakların sağladığı yetkiye göre yapılan sınıflandırmada düzenleme haklarının en tipik örneği olan yenilik doğuran haklardan biri olup, genel kurulun ibra kararı almaya yönelik iradesine tek taraflı olarak yöneltilen irade beyanıyla biçim verme gücü taşımaktadır.

Kısaltmalar Cetveli

Batider	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
bkz	: bakınız
Bs	: başı
C	: Cilt
dn	: dipnot
E	: esas numarası
eTK	: 865 sayılı Ticaret Kanunu
eTTK	: 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu

HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HD	: Hukuk Dairesi
K	: karar numarası
karş	: karşılaştırınız
md	: madde
TM ^K	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
No	: numara
s	: sayfa
S	: sayı
R ^G	: Resmi gazete
TT ^K	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
vd	: ve devamı
Y	: Yargıtay

Kaynakça/References

- Akdağ Güney, Necla;** Anonim Şirket Yönetim Kurulu, 2. Bs., İstanbul, 2016
- Ansay, Tuğrul;** “Anonim Şirketlerin Ehliyeti, İdare Meclisinin İbrası, İdare Meclisi Aleyhine Mesuliyet Davası ve Yargıtay Genel Kurul Kararı”, Batider, 1966, C.3, S. 3, s. 407 vd.
- Atan, Turhan;** Türk Ticaret Kanunu’na Göre Anonim Şirketlerde İdare Meclisi Azalarının Hukuki Mesuliyeti, Ankara, 1967
- Aydın, Alihan;** “Anonim Ortaklıkta Çoğunluk Pay Sahiplerinin Azınlığa Karşı Korunması”, Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 2001, s. 29 vd.
- Aytaç, Zühtü;** Anonim Ortaklıklarda İbra, Ankara, 1982.
- Bahtiyar, Mehmet;** Ortaklıklar Hukuku, 12. Bs., İstanbul, 2017 (Anılış: Ortaklıklar).
- Bahtiyar, Mehmet; Hamamcıoğlu, Esra;** Anonim Ortaklık Genel Kurul Toplantıları, İstanbul, 2014.
- Bilgeç, Hakan;** Anonim Şirketlerde Oy Hakkında İmtiyaz, Ankara, 2017.
- Bilgili, Fatih; Demirkapı, Ertan;** Şirketler Hukuku, Bursa, 2013.
- Birsel, Mahmut;** “Anonim Şirketlerde Azınlık Hakları”, İmran Öktem’e Armağan, Ankara, 1970, s. 619 vd.
- Buz, Vedat;** Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar, Ankara, 2005.
- Çamoğlu, Ersin;** Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu, 3. Bs., İstanbul, 2010.
- Çelik, Aydın;** Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu Üyelerinin İbrası, Ankara, 2007.
- Domaniç, Hayri;** Anonim Şirketlerin Kuruluşundan Doğan Hukuki Mesuliyet, İstanbul, 1964 (Anılış: Mesuliyet)
- Domaniç, Hayri;** Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması TTK Şerhi-II, İstanbul, 1988 (Anılış: TTK Şerhi-II)
- Dural, Mustafa; Sarı, Suat;** Türk Özel Hukuku Temel Kavramlar ve Medeni Kanunu’nun Başlangıç Hükümleri, C. 1, 10. Bs., İstanbul.
- Dural, Ali;** “Anonim Şirkette Olumsuz Azınlık Hakları Düzenlemesi”, Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaş Günü Armağanı, 2001, s. 179 vd.
- Eren, Fikret;** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Bs., İstanbul, 2015.
- Eriş, Gönen;** Açıklamalı İçtihatlı Ticari İşletme ve Şirketler, C. III, 3. Bs., Ankara, 2017.
- Helvacı, Mehmet;** Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyesinin Hukuki Sorumluluğu, İstanbul, 1995 (Anılış: Sorumluluk)
- Helvacı, Mehmet;** “Anonim Ortaklıkta Ticaret Kanunundan Kaynaklanan Azınlık Haklarının Hukuki Niteliği ve Tanımı”, Prof. Dr. Oğuz İmregün’e Armağan, İstanbul, 1998, s. 297 vd. (Anılış: Azınlık Hakları)
- Helvacı, Mehmet;** “Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğunda Farklılaştırılmış Teselsül”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, S.2, s. 77 vd.
- İmregün, Oğuz;** Anonim Ortaklıklar, İstanbul, 1989 (Anılış: AO).
- İmregün, Oğuz;** Anonim Şirketlerde Pay Sahipleri Arasında Umumi Heyet Kararlarından Doğan Menfaat İhtilafları Ve Bunları Telif Çareleri, İstanbul, 1962 (Anılış: Menfaat).
- Kayar, İsmail;** Anonim Şirketlerde Azınlık Hakları, İstanbul, 1989.

- Kendigelen, Abuzer;** Türk Ticaret Kanunu Değişiklikler, Yenilikler ve İlk Tespitler, 3. Tıpkı Bası, İstanbul, 2016 (Anılış: İlk Tespitler).
- Moroğlu, Erdoğan; Kendigelen, Abuzer;** İçtihatlı Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, 10. Bs., İstanbul, 2014
- Moroğlu, Erdoğan;** 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu Değerlendirme ve Öneriler, 8. Bs., İstanbul, 2016
- Moroğlu, Erdoğan;** Anonim Ortaklıkta Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü, 8. Bs., İstanbul, 2017 (Anılış: Hükümsüzlük).
- Oğuzman, M. Kemal; Barlas, Nami;** Medeni Hukuk Giriş, 15. Bs., İstanbul, 2008.
- Paslı, Ali;** “Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu Üyeleri Dışında Sorumluluk Sistemine Tabi Olan Kişiler”, Yeni Türk Ticaret Kanunu’nun İş Dünyasına Etkileri, 2013, s. 125 vd. (Anılış: Sorumluluk Sistemine Tabi Olan Kişiler).
- Paslı, Ali;** “Yeni Türk Ticaret Kanunu Anonim Ortaklık Hükümlerinin Tanıtılması (II) YTK Kitap 2 - Kısım 4 – Bölüm 1 – Kuruluşa İlişkin Sisteme Yönelik Temel Değişiklikler ve Kuruluş İşlemleri”, Batider, C.28, S.2, s. 141 vd.
- Poroy, Reha; Tekinalp, Ünal; Çamoğlu, Ersin;** Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, Vedat Kitapçılık, 12. Bs., İstanbul, 2010.
- Poroy, Reha; Tekinalp, Ünal; Çamoğlu, Ersin;** Ortaklıklar Hukuku I, Vedat Kitapçılık, 13. Bs., İstanbul, 2014.
- Pulaşlı, Hasa;** Şirketler Hukuku Şerhi, C. II, Ankara, 2011
- Sumer, Ayşe;** Anonim Ortaklıklarda Azınlık Haklarının Korunması ve Anonim Ortaklığın Haklı Nedenle Feshi, İstanbul, 1991.
- Şener, Oruç Hami;** “Anonim Ortaklıklarda Azınlık Pay Sahiplerinin Kuruludan Doğan Sorumluluğun Sulh Veya İbra Yoluyla Sona Erdirilmesine Engel Olabilme Hakkı”, Yargıtay Dergisi, 1991, C. 17, S. 1-2, s. 88 vd. (Sulh Veya İbra).
- Şener, Oruç Hami;** Ortaklıklar Hukuku, 2. Bs., Ankara, 2015.
- Teoman, Ömer;** Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Oy Hakkından Yoksunluğu, İstanbul, 1983.
- Ulaş Kısa, Seda;** “Anonim Ortaklıkta Yaşanan Çıkar Çatışmasının Azınlıkta Kalanlara Zarar Vermemesi İçin Öngörülen Hukuki Araçlar”, Prof. Dr. Ünal Tekinalp’e Armağan, İstanbul 2003, s.507 vd.
- Ulusoy, Erol;** “Şirketler Hukukunda İbranın Hukuki Niteliği”, Turgut Kalpsüz’e Armağan, Ankara, 2003, s. 253 vd.
- Üçışık, Güzin; Çelik, Aydın;** Anonim Ortaklıklar Hukuku, C. 1, Ankara, 2013.
- Tekinalp, Ünal;** Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku, 3. Bs., İstanbul, 2013.

